

Terra sigillata från Söderåkra i Möre, Småland

Terra sigillata är det moderna namnet på en typ av formpressad, ofta reliefornerad keramik. Den tillverkades i stora kvantiteter i Romarriket, främst dess provinser, under de första århundradena efter Kristi födelse. Keramik av denna typ nådde sällan utanför kejsardömetns gränser. Från Skandinavien är endast 19 fynd av *terra sigillata* kända, varav fyra från Sverige: Kroneborg i Hardeberga sn, Skåne; Känne i Burs sn, Gotland; kv. Paragrafen, Linköping, Östergötland; Vittene, Norra Björke sn, Västergötland. Ett femte svenskt fynd gjordes den 12 maj 2007 i Söderåkra socken i Möre, sydostligaste Kalmar län, Småland.

Fyndet

Jag fann keramiken i en rotvälta i anslutning till ett gravfält (Söderåkra Raä 3, överförd till Halltorp 66) norr om samhället Söderåkra. Fyndet består av en 53 x 27 mm stor mynningsskärv (fig. 1) dekorerad med en för *terra sigillata* karakteristisk bård av halva ovaler och stavar, s.k. äggstav eller ovovalo.

Terra sigillata kan ofta dateras och ursprungsbestämmas noggrant. Av det aktuella fyndet har dock ännu ingen tillfredsställande identifikation kunnat göras. Preliminärt kan det röra sig om ett fragment från ett kärl av Dragendorffs (1895) typ 37 (fig. 2), men detta återstår att bekräfta. Enligt ett försiktigt utlåtande av dr Salvatore Ortisi vid universitetet i Köln (e-post den 13 juni 2007) skulle skärvan möjligen kunna vara tillverkad på ostgalliskt område eller i Rheinzabern. Såväl kärlyp som ursprung skulle i så fall stämma väl överens med övriga kända kärl från Skandinavien. Eftersom kärlypen inte har kunnat identifieras noggrant kan endast en grov datering anges. Samtliga daterade fynd av *terra sigillata* från Skandinavien hör till 100-talet e.Kr. (ben Salem 1997, s. 15 f). Det torde kunna fungera som en rimlig datering även för Söderåkra-fyndet. Är ursprungsbestämningen till Ostgallien/Rheinzabern korrekt stärker det dateringen ytterligare, då den huvudsakliga produktionen i dessa områden ägde rum just under 100-talet (ben Salem 1997, s. 5 m. ref. litt.).

Fig. 1. Terra sigillata funnen vid Söderåkra. Foto förf. —Samian ware found at Söderåkra, Småland.

Fig. 2: Skål av typen Dragendorff 37. Efter Lund Hansen 1987, s. 391. —Samian bowl type Dragendorff 37.

Terra sigillata i Skandinavien

19 fynd av *terra sigillata* är kända från skandinaviskt område: fyra från Sverige och femton från Danmark. Av daterade fynd hör 2/3 till perioden 150–180 e.Kr. 85% av det totala skandinaviska fyndmaterialet har också kunnat

ursprungsbestämmas till Rheinzabern med omnejd (Lund Hansen 1987, s. 182; ben Salem 1997, s. 11 ff m. ref. litt.).

Nio av fynden är gjorda på Fyn. På grund av ymniga importfynd har östra Själland och Fyn pekats ut som skandinaviska centra för kontakterna med det romerska imperiet. Distributionen av lyxartiklar till övriga Skandinavien skulle sedan ha utgått från detta område (Lund Hansen 1987; Storgaard 2003; jfr kritik i Herschend 2003, s. 314 f). Emellertid kan Öland och Gotland säkerligen ha haft egna direktkontakter med kontinenten (Hagberg 1979, s. 58).

De skandinaviska fynden av *terra sigillata* är starkt knutna till elitära miljöer och förekommer ofta tillsammans med andra påtagligt exklusiva föremål. Det bestyrker keramiktypens höga sociala anseende i det skandinaviska samhället (ben Salem 1997, s. 20 f; Jørgensen et al. 2003, s. 396 f). Merparten av fynden är från gravar, men i enstaka fall rör det sig även om boplatsfynd. Det mest anmärkningsvärda fyndet i den senare kategorin torde vara några skärvor från Vitteneboplatsen i Västergötland, annars mest känd som fyndplats för en av landets största guldskatte (Viking 1998, s. 8).

Söderåkradyndets kontext

Söderåkradyndet är ett av de första romerska importföremålen över huvud taget från Småland (jfr Lund Hansen 1987, s. 130 f; Hansson 1999, s. 43).

Som lösfynd ur en rotvälta på ett gravfält bör skärvan betraktas som ett gravfynd. Gravfältet består av ett 20-tal runda stensättningar och har aldrig blivit föremål för arkeologiska undersökningar. Ingenting tyder i övrigt på att platsen skulle utmärka sig.

Dock finns några andra fynd från Söderåkra socken som är intressanta i sammanhanget. På gravfältet Raä 10, beläget några kilometer från fyndplatsen, påträffades vid undersökning av några gravar 1998/99 en depå bestående av bl.a. en romersk silverdenar från kejsar Hadrianus (präglad 119–121 e.Kr.) och tre fingerringar av guld och silver (Pontén & Rubensson 2002 s. 12ff). I anslutning till gravfältet har även en boplats från romersk järnålder undersökts. Bl.a. kunde relativt riklig odling av råg konstateras,

vilket är ett av de äldsta belägen för rågodling i Sverige och ännu helt unikt i regionen (Gustafsson & Olsson 2001). I anslutning till dessa fornlämningar har också en mycket omfattande järnframställningsplats från förromersk järnålder undersökts (Rubensson et al 2001). Sammantaget kan resultaten anses tyda på livliga kontakter med kontinenten. Rågodlingens unika ställning i regionen kan dessutom indikera att det har rört sig om direktkontakter (Gustafsson 2001, s.604f).

Från Söderåkra socken kommer också två ormhuvudhalsringar i guld – av totalt tretton romartida guldfynd i hela Småland (Andersson 1993, s. 184 ff), vilket visar på en elitär miljö.

Som nämnts saknas romersk import i stort sett i Småland. Undantagen är romerska mynt: tre depåfynd och sex lösfunna mynt är kända. Två av depåfynden och samtliga lösfynd kommer från Möre, med en koncentration i och kring Kalmar (Jonsson 2003, s. 3 f).

Fynden från Möre, främst områdena kring Kalmar och Söderåkra socken, uppvisar en koncentration av romerska föremål och lyxbetonade varor från romersk järnålder (1–400 e.Kr.). Det bör dock understrykas att fastlandssidan av Kalmarsund inte kan tävla med Öland, som är ett av de rikaste områdena i Skandinavien när det gäller romersk import och lyxföremål från perioden. Ön uppvisar också en stor mängd vapengravar från samma tid, vilka helt saknas i Möre. Vissa indikationer på direktkontakter med kontinenten till trots (rågodlingen, men även ett fynd av ett romerskt bronsmynt; jfr Hagberg 1979, s. 382) skall sannolikt koncentrationen av romerska föremål i Möre, inklusive *terra sigillata*-fyndet, ses i ljuset av närheten till det rika Öland. Möjligen var Möre ett produktionsområde som försett ölänningarna med t.ex. järn. De som kontrollerat utförseln av varor från fastlandet kan då i utbytet med en öländsk aristokrati ha tillskansat sig ett överskott av vilket en del har omsatts i statusbetonade föremål som *terra sigillata*.

Tack till alla som bidragit med hjälp, tips och stöd i anslutning till fyndet, bl.a. Niklas Ytterberg vid Bohus museum, Jerry Helliker, Kent Andersson, Östen Janmert och Arvid Nilsson för Söderåkra hembygdsförening

samt Sven Petersson. Nya resultat kring fyndet kommer fortlöpande att presenteras på ahimkar.blogspot.com.

Referenser

- Andersson, K., 1993. *Romartida guldsmede i Norden I. Katalog*. Uppsala.
- Dragendorff, H., 1895. Terra sigillata. Ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik. *Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn* 96.
- Gustafsson, M & Olsson, R. 2001. *Gunnarstorp. En boplats från äldre järnålder*. Fornlämning 298, Söderåkra socken, Småland. Kalmar läns museum, rapport 2001:1. Kalmar.
- Gustafsson, M., 2001. Från största hus till minsta hydda. Magnusson, G. (red.). *Möre. Historien om ett småland*. Kalmar.
- Hagberg, U.E., 1979. Den förhistoriska kalmarbygden. *Kalmar stads historia I*. Kalmar.
- Hansson, M., 1999. Från renjägare till viking. En arkeologisk historia om södra Småland. *Landen kring sjöarna. En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv*. Växjö.
- Herschend, F., 2003. Krig, offerfynd och samhälle i 200-talets Sydsandinavien. *Fornvännen* 98.
- Jonsson, K., Forskningsaktuellt – Myntfynd i Småland. Verksamhetsberättelse 2003. *Numismatiska Forskningsgruppen, Stockholms Universitet*. Stockholm.
- Jørgensen, L. et al. (red.), 2003. Katalog. *Sejrens triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium*. Köpenhamn.
- Lund Hansen, U., 1987. *Römischer Import im Norden*. Det Kongelige Oldskriftselskab. Köpenhamn.
- Pontén, J. & Rubensson, L. 2002. *Gravfältet i Hästthagen. Seminariegrävning 1998 och 1999*. Fornlämning 10, Söderåkra socken, Småland. Kalmar läns museum, rapport 2002:3. Kalmar.
- Rubensson et al. 2001. *Eket. En järnframställningsplats från äldre järnålder*. Fornlämning 342, Söderåkra socken, Småland. Kalmar läns museum, rapport 2001:6. Kalmar.
- ben Salem, M., 1997. *Terra Incognita. Lyxkeramik och romersk – skandinaviska kontakter*. C-uppsats. Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
- Storgaard, B., 2003. Kosmopolitiska aristokrater. *Sejrens triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium*. Köpenhamn.
- Viking, U., 1998. Vittene och guldets folk. *Populär arkeologi* 1998:1. Lärbro.

Pierre Petersson

Ringgatan 5

SE-571 33 Nässjö

peterssonpierre@hotmail.com